

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

O‘ZBEK TILIDA LEKSIK – SEMANTIK MUNOSABATLARGA KO‘RA IBORALAR TAVSIFI

*Bo‘riyev Islom Eshmirzayevich,
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
tayanch doktoranti*

Annotatsiya: Mazkur maqola o‘zbek tilidagi iboralarning leksik-semantik munosabatlari tahlil qilingan. Shuningdek, o‘zbek tilshunosligi adabiyotlaridagi iboralar sinonimiyasi, antonimiyasi hamda omonimiyasi to‘g‘risida bildirilgan fikrlar ham keltirilib qiyosiy jihatdan o‘rganilgan va ular haqida ba‘zi fikrlar berilgan.

Kalit so‘zlar: iboralardagi leksik-semantik munosabatlar, omonimiya, sinonimiya, antonimiya, “bo‘linmas birliklar”.

ОПИСАНИЕ ФРАЗ ПО ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИМ ОТНОШЕНИЯМ В УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ

*Бўриев Ислон Эшмирзаевич,
Докторант Ташкентского государственного университета узбекского
языка и литературы имени Алишера Навои*

Аннотация: В данной статье анализируются лексико-семантические отношения словосочетаний в узбекском языке. Также в сравнительном плане представлены и изучены мнения, высказанные о синонимии, антонимии и омонимии выражений в литературе узбекского языкознания, и приведены некоторые мнения о них.

Ключевые слова: лексико-семантические отношения в словосочетаниях, омонимия, синонимия, антонимия, «неделимые единицы».

DESCRIPTION OF PHRASES ACCORDING TO LEXICAL-SEMANTIC RELATIONSHIPS IN UZBEK

*Bo‘riyev Islom Eshmirzayevich,
Doctoral student of Alisher Navoi Tashkent State University of Uzbek Language
and Literature*

Annotation: This article analyzes the lexical-semantic relations of phrases in the Uzbek language. Also, the opinions expressed about the synonymy, antonymy and homonymy of expressions in the literature of Uzbek linguistics are presented and studied in a comparative way, and some opinions about them are given.

Key words: lexical-semantic relations in phrases, homonymy, synonymy, antonymy, «indivisible units».

KIRISH. Inson lisonida leksemalar bilan bir qatorda tarkibi jihatdan barqaror (turg‘un) bo‘lgan hamda nutqda tayyor holda aks ettiriladigan frazeologik birliklar yoki frazeologizm (iboralar)lar mavjud.

U yoki bu tilning frazeologik birliklari insoniy munosabatlarning ko‘z ilg‘amas rang-barang ko‘rinishlarini o‘zida aks ettiradi. Bunda insonning ijobiy-salbiy xususiyatlari: to‘g‘riso‘zligi, iroda kuchi, halollik, oliyanoblik, aql, harakatchanlik, qaysarlik, ahmoqlik, sergaplik, xasislik, badjahllik kabi. Shular bilan bir qatorda, baxt, sevgi, nafrat, ajablanish, istehzo, qiziqish, havotir, ko‘p yoki kamlik, kurash, kelishmovchilik, tug‘ilish, muvaffaqiyat, tartib va tartibsizlik, xatolar, jazo, o‘xshashlik va farq kabi boshqa juda ko‘p tushunchalarning ham tavsif va tasvirlari uchraydi.

Umuman, frazeologik birliklar dunyoning barcha tillarida mavjud va bu obyektiv

holat kishilar tomonidan ancha ilgari anglangan bo'lsa-da, bevosita frazeologiya haqidagi ilmiy qarash – yaxlit ta'limot o'tgan asrning boshlarida yuzaga kelganligi fanda e'tirof etiladi [1: 14-17]. Xususan, mashhur shvetsar tilshunosi Charl Balli birinchilardan bo'lib ilk nashri, 1909-yilda amalga oshirilgan kitobida “bo'linmas birliklar” – frazeologik birliklarning ichki va tashqi belgilari, o'ziga xos xususiyatlari, ekspressiv imkoniyatlarini tadqiq qilgan, bu birliklarning xorijiy tilni o'rganishdagi zaruriyatini ta'kidlagan, ularning emotsional-ekspressiv mohiyatidan kelib chiqqan holda stilistika tarkibida tahlil va talqin qilgan [2: 87-11]. Shundan so'ng ko'plab tilshunoslar tomonidan frazeologiya sohasida ko'plab izlanishlar olib borilgan va olib borilmoqda. Jumladan, V.V.Vinogradov, B.A.Larin, N.N.Amosova, A.V.Kunin, E.D.Polivanov, A.I.Molotkov, N.M.Shanskiy, V.N.Teliya, V.P.Jukov, L.P.Smit, A.M.Babkin kabi olimlar tomonidan frazeologiyaning qator nazariy va amaliy masalalari ishlab chiqildi.

O'zbek tilshunosligida frazeologiyaning o'rganilishi Sh.Rahmatullayev, Abdi Mamatov, B.Yo'ldoshev, X.Berdiyorovlarning nomlari bilan bog'liq. Mazkur olimlar tomonidan yaratilgan ilmiy-amaliy hamda monografik tadqiqotlar o'zbek tili frazeologiyasi rivojlanishida muhim manbaalar hisoblanadi.

Iboralar hozirgi zamon frazeologik sistemasining asosiy birligi bo'lib, nutqda hosil qilinadigan so'z birikmalaridan qiyinchilik bilan farqlanadigan, murakkab, ko'p aspektli til hodisasi hisoblanadi. Shuning uchun ham tilshunoslikda iboralarning lingvistik mohiyati masalasi haligacha munozarali. Iboralarning semasi rang-barang ma'nolarni ifodalash bilan birga, murakkab ham hisoblanadi.

O'zbek tilshunosligida iboralarning leksik-semantik munosabatlari bo'yicha bir qancha izlanishlar olib borilgan. Jumladan, Sh.Rahmatullayev, Abdi Mamatov, B.Yo'ldoshev, A.Mamatov, Y.Pinxasov kabi olimlar iboralar grammatikasi, semantikasi, strukturasi bo'yicha qimmatli ma'lumotlar berishgan.

METODOLOGIYA. Mazkur tadqiqotimizni yoritish uchun, ya'ni o'zbek tili iboralarni leksik-semantik munosabatlariga ko'ra tavsiflashda substitutsiya, morfologik distributsiya, bevosita tashkil etuvchilarga ajratish, komponent tahlil, “maydon” kabi metodlardan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR. Iboralar leksemalar kabi lisoniy birlik bo'lganligi sababli ularda ham sinonimiya, antonimiya hamda omonimiya hodisalari mavjud. Quyida iboralarda ro'y beruvchi bunday hodisalarda uchraydigan ba'zi muammolarni yoritishga hamda tahlil qilishga harakat qilamiz:

Iboralarda sinonimiya. Iboraning so'zga o'xshash jihatlardan biri sinonimiyada ko'rinadi. Shaklan har xil, ammo aynan bir tushunchani turli bo'yoq va ottenka tusi bilan ifodalaydigan birliklar sinonim (gr. *synonymos* – “bir nomli”) deyiladi [3: 131]. Iboralarda sinonimiya polisemiya bilan ko'ra ko'proq: kuzatilgan iboralarning taxminan 25 foizi o'zaro sinonim [4: 50].

O'zbek tilshunosligida iboralarni semantik jihatdan klassifikatsiyalash masalalari haqida xilma-xil qarashlar mavjud. Iboralarning semantik strukturasi rang-barang hamda murakkabligi bilan boshqa lisoniy birliklardan farqlanadi. Iboralarni ko'p hollarda so'zlar bilan muqobil sifatida, ya'ni ikkalasining ma'nosi teng deb qaraladi. Biroq ular hech qachon teng emas. Agar ibora bilan so'zning ma'nosi teng bo'lsa, unda ibora ortiqcha bo'lib qolar edi. Bu o'rinda tilshunos olim A.Hojiyevning quyidagi fikrlarini keltirib o'tish joizdir: “frazeologizmlar o'z sinonimlari bo'lmish so'zlarga nisbatan, birinchidan, ma'noni kuchli daraja bilan ifodalasa, ikkinchidan, ular obrazlilik ottenkasiga ega” [5: 180]. Bundan ma'lum bo'ladiki, ibora nominativ ma'no va qo'shimcha ottenkalardan iborat. Masalan, “ilonning yog'ini yalagan”, “tulkilik qilmoq”, “pixini yorgan”, “ichidan pishgan” iboralarning nominativ ma'nosi “mug'ombir” so'zidan anglashiladigan ma'noga teng bo'lishi mumkin. Ammo ko'rib turganingizdek, bu yerda iboralarda “mug'ombir” nominativ ma'nosidan tashqari qo'shimcha “o'ta darajada”, “so'zlashuv uslubiga xos” “bo'yoqdorlik” semalariga

ega.

Ikki iborani ma'nodosh deyish uchun ular ayni bir ma'noni anglatishi shart. Biroq ayni bir ma'nolilikni teng ma'nolilik deb tushunish yaramaydi. Chunki har bir sinonim, shu sinonimiya uyasi uchun umumiy ma'no o'zanidan tashqari, o'ziga xos ma'no qirrasiga egadir [6: 6]. Masalan, bir yostiqa bosh qo'ymoq, turmush qurmoq, oila qurmoq iboralari "oilaviy hayot kechirmoq" ma'nosini anglatadi. Ammo ko'rib turganimizdek, mazkur iboralar asosida har xil obrazlar yotadi. Shuningdek, bularning ma'no qirrasida ham farq mavjud: birinchi va ikkinchi iborada oilaviy hayot kechirishning "boshlang'ich, dastlabki davr" ma'nosi anglashilsa, uchinchisida "davomlilik, asoslilik" ma'no qirrasida ta'kidlanmoqda. Ushbu sinonim iboralar ma'no qirrasidan tashqari uslubiy jihatdan ham farqlanadi: birinchi ibora so'zlashuv va badiiy uslubga xos bo'lsa, qolgan ikki iborada esa rasmiylik belgisi bor.

Iboralar sinonimiyasi so'zlar kabi lug'aviy ma'nosidan kelib chiqib aniqlanadi. Chunki polisemantik iboraning bitta ma'nosiga sinonim bor, ammo boshqasiga bo'lmasligi mumkin [4: 51]. Masalan, bo'yniga olmoq iborasi uch ma'noli bo'lib, birinchi ma'nosi ("e'tirof qilmoq")da tan olmoq iborasiga sinonim: 1. O'z aybalarini vijdonan bo'yniga oladigan kuni ham bo'larmikin? (P.Qodirov "Uch ildiz"); 2. Mana shularning birontasini ham sezmay qolding, aytsalar, tan olmading. (SH.Rashidov. "Bo'rondan kuchli"). Uchinchi ma'nosi ("biror ishni bajarishga mas'ul bo'lmoq")da zimmasiga olmoq iborasining birinchi ma'nosiga sinonim: 1. Zokir o'z bo'yniga olgan tashvishning naqadar qiyinligini endi sezdi. 2. ...tegirmonchi Mirza Ahmadni chopiqqa o'tkazib, uning ishini o'z zimmasiga olgan edi. (Oybek "Quyosh qoraymas").

Keltirilgan misollar va fikrlar iboralarning lug'aviy sinonimiya ekanini tasdiqlaydi. Bu fikrni dalillovchi yana bir hodisa mavjud. Sinonimiya munosabati so'zlar orasida yoki iboralar orasida bo'lganidek, ibora bilan so'zlar orasida ham mavjud. Bunday sinonimiya leksik-frazeologik sinonimiya deb yuritiladi. Masalan, "yog' tushsa yalaguday" iborasi "toza, ozoda" so'zi bilan sinonim.

Iboraning so'zga sinonim bo'lishi iboralarning o'zaro sinonimiyasidan ancha ko'proq. Iboralar va so'zlarning o'zaro sinonimiyasi taxminan 40 foizida uchraydi [4: 51].

Demak, iboralardagi sinonimiya munosabati ularning aniq anglatgan lug'aviy ma'nosidan kelib chiqib aniqlanadi. Chunki ko'p ma'noli iboralar o'zicha sinonimiga ega bo'lishi yoki ega bo'lmasligi ham mumkin.

Iboralarda antonimiya. Iboralarning so'zga ekvivalentligini tasdiqlovchi hodisalardan biri antonimiyadir. Antonimiya leksemalar orasidagi zidlikni ifodalovchi hodisadir: oq-qora, katta-kichik, baland-past kabi. Ta'kidlanganidek mazkur hodisa so'z kabi iboralarda ham uchraydi. Bu hodisa so'zlarda bo'lganidek, iboralarda ham u qadar ko'p emas (2-3 foizni tashkil qiladi) [4: 52]. Iboralardagi antonimiyani aniqlash so'zlardagi antonimiyani aniqlash bilan deyarli bir xil. Farqi so'zlarda leksik asoslarning har xil yoki farqli bo'lishi shart, iborada esa bittadan ortiq leksik asoslarning qatnashganligi uchun asoslarning har xil bo'lishi talab qilinmaydi. Masalan, yerga urmoq-ko'kka ko'tarmoq, dunyoga kelmoq-ko'z yummoq kabi.

Barcha leksik komponentlari boshqa-boshqa so'zlar bilan ifodalangan iboralardagi antonimiyani aniqlash oson. Masalan, qo'y og'zidan cho'p olmagan – yerga ursang, ko'kka sapchidigan, og'zi qulog'ida – qovog'idan qor yog'moq kabi. Ammo quyidagi iboralarga e'tibor qiling: 1) yuragi tor – yuragi keng, qo'li uzun – qo'li kalta, ko'ngli oq – ko'ngli qora; 2) ko'ngli joyiga tushdi – yuragiga g'ulg'ula tushdi, dili yorishdi – ko'ngli g'ashlandi. Ko'rib turganingizdek, birinchi antonim iboralar tarkibida birinchi so'z komponentlar ayni bir so'z ikkinchi so'z-komponentlar esa zid ma'noli so'zlar qatnashgan va iboralar antonimligini ta'minlagan, ikkinchi guruh antonim iboralarda dastlabki so'z-komponent sinonim so'zlar, ikkinchi so'z-komponentlar o'zaro ma'no munosabati hosil qilmagan lekin antonimlik ta'minlangan. Bundan ma'lum bo'ladiki, antonim iboralarni belgilashda tarkibidagi so'zlar muhim hisoblanadi. Ammo barcha

antonim iboralar tarkibida zid ma'noli so'zlar qatnashmasligi mumkin. Shuning uchun iboralar antonimiyasini belgilashda ulardan anglashiladigan yaxlit lug'aviy ma'noga asoslanishi kerak.

Sinonimiyada bo'lganidek, antonimik munosabat ham ko'p ma'noli iboralarda har bir ma'noga nisbatan alohida belgilanadi. Chunki ko'p ma'noli iboraning bir ma'nosiga antonim bor bo'lishi, boshqa bir ma'nosiga yo'q bo'lishi mumkin.

Antonim iboralarning deyarli yarmiga leksik antonim mavjud va bu leksik-frazeologik antonimiya deyiladi [4: 53]. Masalan, fe'li keng – ziqna, qovog'idan qor yog'adi – xursand, dunyoga kelmoq – vafot etmoq kabi.

Iboralarda omonimiya. Til birliklarining shaklan teng kelib qolish hodisasi omonimiya deyiladi. Bu hodisa leksemalar bilan bir qatorda iboralarda ham uchraydi. Iboralar o'zaro omonim bo'lishdan tashqari erkin birikmalar bilan ham omonimlik hosil qila oladi. Quyidagi jadvallarda ularni ko'rishimiz mumkin:

1-jadval iboralarning o'zaro omonimligi;

T/r	Ibora	Ma'nosi	Misol
1.	Ko'zi ochiq I	Ishning mohiyatini tushunadigan; yaxshi-yomonni farqlaydigan	Yaralarimizga, dardlarimizga malham qidirgan va olamdan xabardor, ko'zi ochiq odamlarimiz bor. Yurt qayg'usiga ular chora ko'radi. (Oybek. Tanlangan asarlar).
	Ko'z ochiq II	O'lmagan, hayot	...xudoga ming qatla shukr, ko'zim ochiq paytda qizginamning to'yini ko'radigan bo'ldim. (A.Qahhor "Og'riq tishlar")
2.	Jon bermoq I	Barhayot qilmoq	"...Odamzotga jon bergan ham, jonini oladigan ham yaratganning o'zi". (P.Tursun "O'qituvchi")
	Jon bermoq II	O'lmoq, so'nggi marta nafas chiqarmoq	Semiz va hamisha yurak kasalidan qiynalib yurgan xotin arava ustida yulduz to'la osmonga termilib jon berdi . (Sh.Rashidov "Bo'rondan kuchli")
3.	Boshga ko'tarmoq I	Qattiq shovqin qilmoq, to'palon qilmoq	Atrof-tevarakda ko'chani boshiga ko'tarib yurgan bolalarning shovqinining. (R.Fayziy "Qayanana")
	Boshga ko'tarmoq II	Yuksak darajada izzat-hurmat qilmoq	Bilaman, Komila ularni o'z boshiga ko'taradi , keragidan ortiqcha sharoit hozirlaydi. (Oybek "Oltin vodiyan shabadalar")

2-jadval iboralarning erkin birikmalar bilan omonimligi;

Ibora	Erkin birikma
<i>Og'iz ochmoq</i> – gap boshlamoq. Ba'zi raislar borki, tanqididan og'iz ochsang , naq tavba qilguningcha yoqalashadi.	<i>Og'iz ochmoq</i> – Ona qushni ko'rgan polaponlari ovqat ilinjida tez-tez og'izlarini ochishardi .
<i>Ko'z yummoq</i> – ko'ra bila turib e'tiborsiz qoldirmoq. Men raykom sekretari o'rtoq Ro'ziyevning bizga ko'rsatgan yordamidan ko'z yummoqchi emasman.	<i>Ko'z yummoq</i> – Malika og'riqqa chidolmay ko'zlarini yumdi .
<i>Qo'l ko'tarmoq</i> – urmoqchi bo'lmoq. ... jerkidim alamimni sendan olmoqchi bo'ldim, qo'l ko'tardim ... (A.Muxtor "Opa-singillar").	<i>Qo'l ko'tarmoq</i> – Bola qo'lini ko'targancha qarab qoldi.
<i>Yoqasini ushlamoq</i> – nihoyat darajada ajablanmoq, hayratda qolmoq. Bugungi yangilik hammaning yoqasini ushatib qo'ygan edi. (S.Ahmad "Hukm").	<i>Yoqasini ushlamoq</i> – Yigit oynaga qarab yoqasini ushlab to'g'rilab qo'ydi.

Omonim munosabatdagi iboralarning leksik tarkibi ikki xil bo'ladi:

1) har ikki ibora tarkibidagi bir komponent omonim bo'ladi, boshqa komponent esa bir so'zning ayni o'zi bo'ladi: o'ng kelmoq I va o'ng kelmoq II iboralardagi fe'l komponentlari ayni bir so'z bilan, ism komponentlar esa omonim so'zlar bilan ifodalangan.

2) omonim iboralar tarkibidagi barcha komponentlar ayni shu so'zlarning o'zi bo'ladi. Bunda ikki holat bor; a) iboralar tarkibidagi so'zlar har xil leksik ma'nosi bilan qatnashadi. Masalan, dam bermoq I va dam bermoq II iboralari tarkibidagi ot komponentlar (dam – "havo", dam – "istirohat") har xil leksik ma'nosi, fe'l komponentlar esa ayni bir leksik ma'nosi bilan qatnashgan. b) iboralar tarkibidagi so'zlar ayni bir leksik ma'nosi bilan qatnashadi. Bu turdagi omonim iboralarni izohlashda ularning tarkibidagi so'z-komponentlarga asoslanib emas, balki iboralar asosida yotgan voqelikka asoslanadi. (Aslida yuqorida sanab o'tilgan turlarini ham shu yo'l bilan izohlansa asosli bo'ladi) [6: 9]. Masalan, ko'z yummoq I va ko'z yummoq II iboralari tarkibidagi so'zlar ayni bir leksik ma'nosi bilan qatnashgan, lekin mazkur iboralar asosida boshqa-boshqa obrazlar yotadi: birinchisida ko'zni yumish natijasida hech narsani ko'rmay qolish, ikkinchisida esa vafot etgandan keyin ko'zning yumilishidan obraz olingan.

Iboralarda xuddi so'zlardagidek omonimlardan tashqari omoformalar ham uchraydi. Bir-biriga shaklan teng ikki ibora ko'pincha biror grammatik tomoni bilan o'zaro farq qilib, frazeologik omoformalarni hosil qiladi [4: 54]. Iboralardagi omoforma bilan leksik omoformaning asosiy farqi, leksik omoformalar har xil so'z turkumi orasida bo'ladi, frazeologik omoformalar esa bir "turkum" iboralari bo'ladi [4: 54]. Masalan so'z ber I ("muzokarada gapirishga rasmiy ruxsat bermoq") iborasi bo'lishli va bo'lishsiz shakllarda ishlatiladi: 1. "Menga so'z bering, o'rtoq Toshpo'latov", – dedi kekxa brigadir Ortiqov joyidan qo'zg'ala turib. (R.Fayziy "Cho'lga bahor keldi"). 2. "Men ayta qolay, ona!", – degan edi, o'qituvchi so'z bermadi. (H.Nazir "O'jar qizlar"). So'z berma II ("boshqalarga imkon bermay nuqul o'zi gapir-") iborasi esa faqat bo'lishsiz shaklda ishlatiladi: Xolmirza hammani og'ziga qaratib olibdi, hech kimga so'z bermay gap ma'qullamoqda. (I.Rahim "Hilola"). Ko'rib turganingizdek, so'z ber I shakli bo'lishsiz holatda so'z berma II iborasiga omonim bo'lmoqda. Ya'ni ikki ibora o'rtasidagi omonimiy bo'lishsizlik shakli orqali voqe bo'lmoqda.

XULOSA. Demak, so'zlarda ro'y beruvchi leksik-semantik munosabatlar iboralarda ham mavjud hamda umumiy qoidalar ham deyarli bir xil ammo iboralarda bu jarayon biroz murakkabroq. Chunki iboralar bir necha so'z-komponentlardan tarkib topgan bo'ladi hamda ibora tarkibida ishtirok etayotgan mazkur so'z-komponentlar o'zlari anglatgan ma'no emas, balki ustama ma'no sifatida gavdalanadi, bu ma'no ishtirok etayotgan so'zlar ma'nosiga umuman suyanmasligi ham mumkin [6: 6].

Tilimizdagi sinonim iboralar bir xil tushunchani ifodalashi mumkin lekin buni ayni teng ma'nolilik deb tushunilmasligi kerak, sababi sinonim sifatida olinayotgan iboralar o'ziga xos ma'no qirrasiga ega, shuningdek, ular uslubiy jihatdan ham farqlanishi mumkin.

O'zbek tilidagi antonim iboralarni belgilashda tarkibidagi so'zlar muhim hisoblanadi ammo har doim ham emas. Chunki ibora anglatayotgan ma'no umuman tarkibidagi so'z-komponentlar anglatgan ma'noga suyanmasligi ham mumkin. Bunday holatda ibora anglatgan yaxlit lug'aviy ma'noga asoslanadi.

Omonim iboralarni aniqlash birmuncha murakkab hisoblanadi, sababi iboralarda omonimiyadan tashqari so'zlardagidek omoformalar (ma'lum bir grammatik shakl orqali hosil qilingan) ham uchraydi. Omonim iboralarni belgilashda ham tarkibidagi

so'zlarga e'tibor qilinadi, chunki ibora tarkibidagi so'z-komponentlardan biri omonim bo'lib bu hodisani yuzaga chiqarishi yoki tarkibidagi barcha komponentlar ayni shu so'zlarning o'zi bo'lib ham omonimiyani hosil qilishi mumkin. Iboralardagi omoforma hodisasida esa grammatik shakl qo'shimchalarining qo'llanilishi orqali aniqlash to'g'riroq bo'ladi, sababi omoforma hodisasida grammatik shakl qo'shilgach iboralar shaklan o'xshash bo'lib qoladi.

Iboralardagi sinonimiya, antonimiya yoki omonimiyani belgilashda birinchi navbatda ularning aniq anglatgan lug'aviy ma'nosidan kelib chiqib aniqlanishi shart. Chunki ko'p ma'noli iboralar o'zicha sinonim, antonim yoki omonimiga ega bo'lishi yoki ega bo'lmasligi ham mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahmudov N. Iboralar va ularning ma'no tarkibi tavsifi nomli maqola, Til va adabiyot ta'limi jurnali, 2022-yil 8-son. 14-17-B.
2. Balli Sh. Французская стилистика, изд 2. стереотипное. – Москва Эдиториал УРСС 2011 – С 87-111
3. Sayfullayeva R., Mengliyev B., Raupova L., Qurbonova M., Abuzalova M., Yo'ldosheva D. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Innovatsion-Ziyo, 2020. B-131
4. Rahmatullayev Sh. Nutqimiz ko'rki. – Toshkent: Fan, 1970. B-50
5. Hojiyev A. Hozirgi o'zbek adabiy tili "Frazeologiya". – Toshkent: O'qituvchi, 1981. B-180
6. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. – Toshkent: O'qituvchi, 1978. B-6